

a.y., nr. 80, vr. 1^b-231^a; Bâkî Muhammed Şikârî, *Maḳāmâtü'l-ʿarîfîn*, a.y., nr. 1344, vr. 164^b-275^a; Bedreddin Keşmîrî, *Ravzatü'r-rûvân ve ḥadî-ḳatü'l-gilmân*, a.y., nr. 2094, vr. 1^b-558^a; a.mlf., *Sirâcü's-şâlihîn* (İslâmâbâd), Gencbaḥş Ktp., nr. 1085, s. 1-421; Muhammed Sâdık Kâşgarî, *Dür-rü'l-maẓhar*, Özbekistan Fenler Akademisi Şar-kiyat Enstitüsü Ktp., nr. 45, vr. 1^b-152^b; Muham-med Tâhir Hârizmî, *Silsile-i Nakşibendiyye*, a.y., nr. 69, vr. 160^a, 162^b-175^a, 214^b-216^a, 218^a-220^a; Seyyid Şerîf Râkım, *Târîḫ-i Râkım* (Lenin-grad), l'Institut des Langues Orientales, MS Pers., nr. 420, vr. 140^b, 201^a, 208^a, 213^a, 237^a; Hâlûddin Kâtib Yârkendî, *Hidâyetnâme*, British Museum, MS Oriental, nr. 8162; Muhammed Hâşim-i Kişmî, *Nesemâtü'l-ḳuds* (nşr. Münîr-i Cihân Melik, doktora tezi, 1375 hş./1996), Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, s. 254-315; Ebû Tâhir Semerkandî, *Şemerîyye* (nşr. İrec Efşâr), Tahran 1343 hş., s. 89-90, 112-114, 123; Nâsir-ruddin Buhârî, *Tuhfetü'z-zâirîn* (nşr. Molla Mu-hammedî Maḥdûm), Buhara 1910, s. 60-61, 112, 116-117; Şeyhî, *Vekâyi'u'l-fuzalâ*, I, 49-50; Harîrîzâde, *Tibyân*, III, vr. 77^b-79^b; Gulâm Ser-ver Lâhûrî, *Ḥazînetü'l-aşfiyâ*, Kanpur 1312/1894, I, 621-629, 643-645; Zâkir Şükürî, *Mec-mûa-i Tekâyâ*, s. 50, 68; Bertel's, *İz Arhiva Sey-hov Dcuyları*, Moskova 1938; Kasım Kufralı, *Nakşibendiğin Kuruluşu ve Yayılışı* (doktora tezi), İÜ Türkiyat Araştırma Merkezi, nr. 337, s. 176-179; S. A. Rizvî, *Muslim Revivalist Move-ments in Northern India*, Agra 1965, s. 182-185; J. F. Fletcher, "Central Asian Sufism and Ma Ming-hsin's New Teaching", *Proceedings of the Fourth East Asian Altaistic Conference* (ed. C. Chieh-hsien), Taipei 1975, s. 80-81, 86-90; a.mlf., "Confrontations between Muslim Mis-sionaries and Nomad Unbelievers in the Late Sixteenth Century: Notes on Four Passages from the Diyâ'al-Qulûb", *Tractata Altaica* (ed. W. Heissig), Wiesbaden 1976, s. 167-174; a.mlf., "The Naqshbandiyya in Northwest China", *Stu-dies on Chinese and Islamic Inner Asia* (ed. B. F. Manz), Hampshire 1995, XI. bl., s. 1-46; R. D. McChesney, *Waqf in Central Asia*, Princeton 1991, s. 43, 69-70, 137, 224; D. Le Gall, *The Ot-toman Naqshbandiyya in the Pre-Mujaddidi Phase: A Study in Islamic Religious Culture and its Transmission*, Princeton 1992, s. 73-76; I. Togan, "The Khojas of Eastern Turkes-tan", *Muslims in Central Asia* (nşr. Jo-Ann Gross), Durham 1992, s. 134-148; H. G. Schwarz, "The Khwâja of Eastern Turkestan", *CAJ*, XX/4 (1976), s. 266-296; H. Masami, "Islamic Saints and Their Mausoleums", *Acta Asiatica*, XXXIV, Tokyo 1978, s. 79-105; T. Zarcone, "Su-fism from Central Asia among the Tibetan in the 16-17th Centuries", *The Tibet Journal*, XX/3, Dharamsala 1995, s. 96-114; D. DeWeese, "The Mashâikh-i Turk and the Khojagân: Re-thinking the Links Between the Yasavî and Naqshbandi Sufi Traditions", *Journal of Islamic Studies*, VII/2, Oxford 1996, s. 201, 203; R. Foltz, "The Central Asian Naqshbandi Con-nections of the Mughal Emperors", a.e., VII/2 (1996), s. 233-239; Azmi Bilgin, "Abdullah Ni-dâî ve İki Şiirî", *TDED*, XXVII (1997), s. 60-65; Bakhtiyor Babajanov, "Mawlânâ Luṭfullah Chûs-tî: An Outline of His Hagiography and Political Activity", *ZDMG*, 149/2 (1999), s. 246-249; Ha-mid Algar, "Dahbidiya", *Elr*, VI, 585-586.

NECDET TOSUN

KASAP

Kelimenin aslı Arapça kassâb olup "hayvan kesme işini devamlı surette ya-pan, bunu meslek edinen kimse" demektir. Bu meslek erbabına aynı anlamda **cezzâr** ve lahhâm da (et satan) denilir. Türkler kasap karşılığında **etçi** kelimesini kullanmışlardır (*Divânü'lugatî't-Türk Ter-cümesi*, II, 48-49).

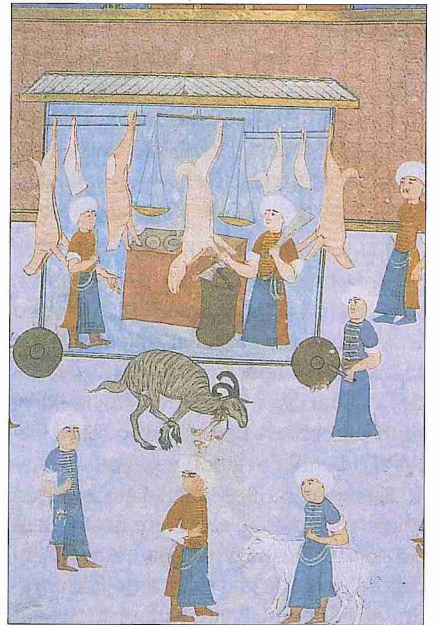
Hayvancılıkla geçinen göçebe toplum-larda kadın erkek hemen her fert hayvan kesip yüzmeye tecrübe sahibi olduğu için kasaplık genelde yerleşik düzende görü-len bir meslektir. Vahye dayanan dinlerde hayvanlardan hangilerinin yenileceği ve bunların nasıl kesilip yüzüleceği hakkında birtakım esaslar belirlenmiştir (bk. HAY-VAN). İslâm toplumlarında ihtisap mües-seselerinin kasaplık mesleğine getirdiği kurallar da Kur'an ve Sünnet kaynaklıdır. Hz. Peygamber'in ashâbı içinde Hâlid b. Esîd b. Ebû'l-İs el-Ümevî, Kirâm, Zübeyr, Amr b. Âs ve Âmir b. Küreyz'in kasaplık yaptıkları rivayet edilir (Abdülhay el-Ket-tânî, II, 327). Ayrıca köleler içinde de mes-leği kasaplık olanlar vardı (Buhârî, "Bü-yû", 21). Zorunlu ihtiyaçların gerektirdiği her sanatın Kur'an'da bir dayanağı bulun-duğunu söyleyen Kettânî kasaplık için de "... -henüz canlı iken- kestikleriniz hariç ..." (el-Mâide 5/3) âyetini kaynak göster-mektedir (*el-Terâtibü'l-idâriyye*, III, 6).

Tarihî kaynaklarda kasaplık konusu da-ha çok hisbe ile birlikte geçer. Etin temel gıda maddelerinden olması ve çabuk bozulması satışında bazı hassasiyetleri gerektirir. Bu sebeple her dönemde kasap-ların istenen sağlık şartlarına uyup uy-madıkları kontrol edilmiştir. Hz. Ali mû-tat aralıklarla çıktığı çarşı pazar dene-timlerinde kasaplara da uğrardı. Onun hayvanların yüzülmeden önce üflenerek şişirilmelerini yasaklaması (İbn Ebû Şey-be, V, 8), sağlık şartlarına uyma konusun-da duyulan hassasiyetin bir göstergesidir. Hisbe teşkilâtının kurulmasından sonra denetimleri muhtesib yapmaya başla-mıştır. Muhtesibin görevleriyle ilgili eser-lerde kasaplarda aranan özellikler ve uy-maları gereken kurallar belirtilmiştir. İslâm toplumunda kasaplık yapacak kişile-rin müslüman, ergenlik çağına gelmiş, akıllı ve sağlıklı olmaları istenir. Her ne ka-dar sahâbe müfessirler, "Kitap ehlinin yiyeceği sizin için helâl kılındı ..." (el-Mâide 5/5) âyetindeki "yiyeceği" kelimesini

"kestikleri" şeklinde yorumlamışlarsa da (Elmalılı, III, 1577) Hz. Ömer kumandan-larına kasaplık ve sarraflık gibi hassas meslekleri kast ederek, "İşlerinizde hiris-tiyanları çalıştırmayın" tâlimatını gön-dermiştir. Bunun sebebi, müslümanlar arasında söz konusu meslekleri icra ede-cek kimselerin bulunması ve gayri müs-limlerin İslâm'a uymayan işlerine müs-lümanları karıştırmalarını ve dine zarar vermelerini önlemektir (İbn Rüşd, IX, 352-353). Osmanlılar da benzer kararlar al-mışlar ve yahudileri müslümanlara et satmaktan menetmişlerdir (Kazıcı, s. 103-104). Zimmiler domuz eti de satma-larından dolayı ancak kendileri için kasap-lık yapabiliyorlardı.

Kasaplarla ilgili denetim kesimlik hay-vanların temini sırasında başlardı ve bu-na göre kesilmiş hayvan yani et karşılığın-da canlı hayvan satın alınması yasaktı. Muhtesib veya bir adamı hayvan kesilir-ken orada bulunur ve Allah'ın adının anıl-ması, hayvanın eziyet etmeden yatırılıp bağlanması, bıçağın keskin ve kesim ye-rinin temiz olması, Hz. Peygamber'in Al-lah'ın her işte iyiliği, güzelliği farz kıldığı, öldürürken dahi bunun göz önünde tu-tulması gerektiği yolundaki hadisine (Müslim, "Şayd", 57) uyulup uyulmadığı ve bir hayvan kesilirken diğerlerinin onu

Kasap esnafının resmigeçidini tasvir eden bir minyatür (Seyyid Lokman, *Surnâme-i Hümâyûn*, TSMK, Hazine, nr. 1344, vr. 296^a)

görmemesi için tedbir alınıp alınmadığı hususlarına dikkat eder, sünnete uygun kesim yapmayanlar cezalandırılırdı. Kesilen hayvanın yüzülmesi sırasında da gereken hassasiyetin gösterilmesi istenir, hayvanın canı çıkmadan paçalarının kesilmesi ve yüzmeye başlanması hoş görülmezdi. Hz. Ömer Medine'de, kesilen hayvanın soğumadan yüzülmemesi konusunda dellâl bağırtmıştı (İbnü'l-Uhuve, s. 99). Kasapların dükkân önünde kesim yaparak halkı rahatsız etmelerine izin verilmez, başka yerde kesilen hayvanların dükkâna taşınması sırasında da buna dikkat edilmesi istenirdi. Ayrıca dükkân ve çevrenin temizliğine özen gösterilmeli, kelle, iç yağ, iškembe, bağırsak ve kemikleri insanların gelip geçtikleri yerlere atarak pis kokuya, sinek ve haşaratın üremesine sebep olunmamalı idi.

Kasap müşteriye semiz hayvan gösterip zayıf ve hastalıklısını kesip satamaz, ayrıca keçi ve koyun etini karıştıramazdı. Bunun için keçi etinin üzerine za'feran sürülmesi veya ayrı kütükler kullanılması tavsiye edilirdi. Kütükler sert ağaçtan olmalı ve her zaman temiz tutulmalı, iş bitiminde sinek ve haşarat konmaması, kedi köpek gibi hayvanlar tarafından kirlenmemesi için iyice temizlenip tuzlandıktan, tuz bulunamadığında üzerine öğütülmüş üşne (ışnân "bir tür ağaç yosunu") serpidikten sonra hurma lifinden veya hasırdan örülmüş bir örtüyle örtülmeli idi. Osmanlılar döneminde keçi ve koyun kasaplarının ayrıldığı da olmuştur (Kazıcı, s. 104). Kasap hayvanın çeşitli yerlerindeki etleri birbirine karıştıramazdı. Aynı şekilde bayat ve taze etlerin karıştırılıp satılması da yasaktı. Kasaplar, eti helâl olduğu halde pislik yeme itiyadında olan ve belli bir süre özel beslenmeye tâbi tutulması gereken hayvanlar (cellâle) konu-

sunda dikkatli olmak, ayrıca kesilecek hayvanın hamile olup olmadığına bakmak zorundaydılar.

Hisbeyle ilgili eserlerde kasaplara bugün dahi çok ileri sayılabilecek sorumluluklar getirildiği görülmektedir. Bunlardan birinde etlerin satırda değil bıçakla ayrılması istenir; gerekçesi ise satırın kemiklerin kırılmasına ve etin içine küçük kemik parçalarının karışmasına sebep olmasıdır. Daha yakın zamanlara ait, meselâ Osmanlılar'ın çıkardıkları kanun ve nizamnâmelerde de tel dolap edinilmesi zorunluluğu, kasap dükkânlarının boyutlarının tesbiti gibi gelişmeye bağlı bazı yenilikler görülür. Kararların büyük bir bölümü et fiyatlarına konulan narhla ilgilidir. Kasapların ortaklaşa hareketle et fiyatlarını arttırmaları yasaklanmıştır. Endülüs'te kasapların etlerine fiyat etiketi koymaları mecburi idi. Muhtesibin belirlediği fiyatın altında veya üstünde satanlar cezalandırılırdı (Makkarî, I, 218).

Osmanlılar'da önemli günlerdeki esnaf geçişlerinde kasaplar da yer alırlardı; meselâ Nakkaş Osman'ın 990 (1582) tarihli *Surnâme-i Hümayun*'unda dükkânlarında asılı etleri, bıçakları ve kütükleriyle resmedilmişlerdir. Daha yakın dönemlere ait bazı resim ve kartpostallarda da hayvan sırtında gezici kasaplar görülmektedir. XX. yüzyılın başlarına ait vergilerle ilgili belediye nizamnâmelerinde kasap esnafı siğir ve ganem (koyun) selhâneleriyle dükkânlarda çalışanlar, pazarcı ve gezginci kasaplar, ciğerciler, tezgâhtarlar ve çıraklar olarak tesbit edilmiştir (*Mecelle-i Umûr-ı Belediyye*, IV, 1945).

BİBLİYOGRAFYA :

Divânü lügâti't-Türk Tercümesi, II, 48-49, 101; *Lisânü'l-Arab*, "kşb", "İhm" md.leri; Buhârî, "Büyü", 21; Müslim, "Şayd", 57; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1409/1989, V, 8; İbn Rüşd, *el-Beyân ve't-taḥşîl* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1405/1985, IX, 352-353; Kurtubî, *el-Câmi*, Kahire 1372, XII, 64; İbnü'l-Uhuve, *Me'âlimü'l-kurbe fi aḥkâmî'l-hisbe* (nşr. R. Levy), London 1938, s. 97-105; Abdurrahman eş-Şeyzerî, *İslâm Devletinde Hisbe Teşkilâtı* (nşr. Abdullah Tunca), İstanbul 1993, s. 61-63; Aynî, *Umdu'tü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, IX, 281-282; Münâvî, *Feyzû'l-kadîr*, II, 246; Makkarî, *Nefḥu't-tîb*, I, 218; İbn Abdurraûf, *Risâle fi âdâbi'l-hisbe* (nşr. E. Levi-Provençal, *Selâşü resâ'il Endelûsiyye fi âdâbi'l-hisbe ve'l-muhtesib* içinde), Kahire 1955, s. 92-96; *Mecelle-i Umûr-ı Belediyye*, I, 252; IV, 1945; Elmalılı, *Hak Dini*, III, 1577; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye* (Özel), II, 327-328; III, 6; Ziya Kazıcı, *Osmanlılarda İhtisab Müessesesi: Osmanlılarda Ekonomik Dini ve Sosyal Hayat*, İstanbul 1987, s. 101-105.

NEBİ BOZKURT

KASAS SÜRESİ

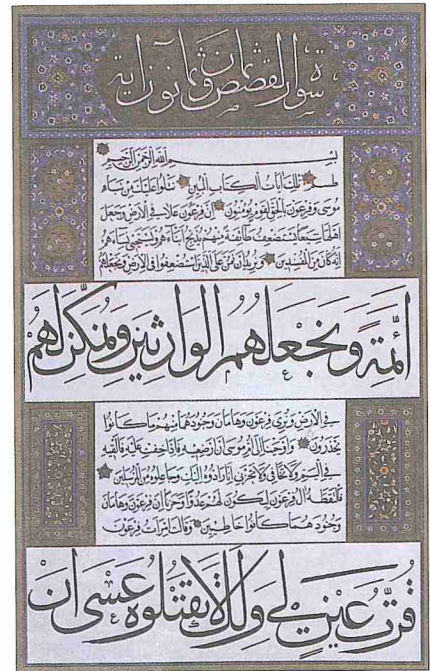
(سورة القصص)

Kur'an-ı Kerim'in
yirmi sekizinci sûresi.

Mekke döneminde Neml sûresinden sonra nâzil olmuştur. Seksen sekiz âyet olup fâsılası ر، ل، م، ن harfleridir. Adını 25. âyette geçen ve "kıssa" kelimesinin çoğulu olan "kasas"tan alır. Sûrede Hz. Mûsâ'nın hayatı ve Firavun'la arasına da yer verilir. Kasas sûresinin müslümanların Mekkeli müşriklerin baskılarına mâruz kaldıkları bir dönemde indiği anlaşılmaktadır. Sûre ihtiva ettiği mesajlarla Allah'ın gücünün her şeyi yönlendirdiğini, Allah'a gerçek anlamda inanan ve güvenen kişiler için O'nun desteğinin her zaman mevcut olduğunu vurgulamaktadır.

İlk âyeti hurûf-ı mukattaadan "tâ-sîn-mîm" olan Kasas sûresinin muhtevasını üç bölümde ele almak mümkündür. Birinci bölümde (âyet 3-46) Firavun'un, yönetimi altındaki İsrâiloğulları'na yaptığı zulümden bahsedilerek onların erkek çocuklarını öldürttüğü, kız çocuklarını sağ-

Kasas sûresinin ilk âyetleri

XVII. yüzyıla
ait bir
kıyafetnâmede
kasap tasviri
(Gastallan
Histori
Tahtureks)